

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten rajamaastossa

Työperäisen ihmiskaupan tunnistamisen rikosoikeudelliset haasteet

OT00BF79 Ihmiskaupan ehkäisy ja torjunta
ON-työ

Laatija:
Heini Leinonen

15.5.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

ON-työ

Oppiaine: Oikeustiede

Tekijä: Heini Leinonen

Otsikko: Työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten rajamaastossa

Ohjaajat: Venla Roth ja Jani Hannonen

Sivumäärä: IX + 25 sivua

Päivämäärä: 15.5.2025

Tutkielman aiheena on työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten välinen rajanveto ja siihen liittyvät ongelmat. Tarkasteltava aihe liittyy jatkuvasti muuttuvan ja muuntautuvan työperäisen ihmiskaupan tunnistamisen haasteisiin. Työssä tarkastellaan puhtaana rikosoikeudellisen näkökulman lisäksi rajanvedon vaikutusta uhrien oikeusturvan toteutumiseen ja näin edelleen ihmiskaupan tunnistamiseen.

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten, erityisesti törkeän kiskonnin, välistä rajanvetoa ja arvioida sen toimivuutta kokonaisvaltaisesti. Tutkimusmenetelmänä hyödynnetään lainopillista metodia, sillä tutkielmassa pyritään selvittämään nykyisten rikostunnusmerkistöjen riittävyttä työperäisen ihmiskaupan tunnistamisessa. Lähdeaineisto koostuu pääasiallisesti kotimaisesta lainsäädännöstä ja sen valmisteluaineistosta, kansainvälisistä sopimuksista, oikeuskirjallisuudesta sekä eri toimijoiden laatimista selvityksistä ja tutkimuksista.

Tutkielmassa korostuu rajanvedon ongelmien moninaisuus. Suomen lainsäädännössä pakkotyön käsitteen avoimeksi jäävä määritelmä ja useat kansainväliset sopimukset sekä ohjeistukset eivät koosta riittävän tarkkaa määritelmää pakkotyöstä. Lisäksi rikostunnusmerkistöissä esiintyy erityisesti psykologisen kontrollin osalta päällekkäisyyksiä, mikä vaikeuttaa lainsoveltajan tehtävää tarpeenmukaisen säännöksen valinnasta. Pitkälti näiden haasteiden vuoksi oikeuskäytännöstä ilmenee epäjohtonmukaisuutta ja epävarmuutta säännösten soveltamisessa työperäisen ihmiskaupan sekä sen lähirikosten välillä.

Tutkielmassa arvioidaan myös Orpon hallitusohjelmassa esitettyjen uusien kiskonnin kriminalisointien käyttökelpoisuutta. Johtopäätöksissä ehdotetaan kuitenkin uusien kriminalisointien sijaan selkeyttämään nykyisten säännösten käytön oikeustilaa, esimerkiksi vahvistamalla törkeän kiskonnin soveltamista niissä tapauksissa, joissa ihmiskaupan tunnusmerkistö ei täyty. Piilorikollisuuden luonteen omaavan ihmiskaupan tunnistamista voidaan kehittää, mutta se vaatii resursseja niin rajamaaston ongelmien tutkimiseen kuin rikosprosessin toimijoiden koulutukseenkin.

Avainsanat: rikosoikeus, ihmiskauppa, työperäinen hyväksikäyttö, pakkotyö, kiskonnantapainen työsyryntä, kiskonta, törkeä kiskonta, ihmisoikeudet, psykologinen kontrolli, kriminalisointi

Sisällys

Työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten rajamaastossa.....	I
Lähteet.....	IV
Lyhenteet.....	IX
1 Johdanto.....	1
2 Työperäinen ihmiskauppa – pakkotyön määritelmä	3
2.1 Työperäinen hyväksikäyttö ilmiönä	3
2.2 Kansallinen sääntely.....	4
2.3 Kansainvälinen sääntely.....	6
3 Työperäisen ihmiskaupan lähirikoksia koskeva sääntely	9
3.1 Kiskonnantapainen työsyryntä	9
3.1.1 Kiskonnantapainen työsyryntä yleisesti.....	9
3.1.2 Kiskonnantapaisen työsyryntän tarkasteluun liittyvät haasteet	10
3.2 Kiskontarikokset	11
3.2.1 Kiskonta	11
3.2.2 Törkeä kiskonta	12
4 Rajanveto työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten välillä.....	14
4.1 Tunnistamisen merkitys uhrien ihmisoikeussuojan näkökulmasta	14
4.2 Tunnuksmerkistöjen päällekkäisyydet	17
4.3 Soveltaminen oikeuskäytännössä	19
4.4 Kiskonta työelämässä vastauksena rajanvedon haasteisiin	22
5 Johtopäätökset	24

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria: Yleisen oikeustieteen oppikirja. Werner Söderström Osakeyhtiö 1998.
- Jokinen, Anniina – Ollus, Natalia – Viuhko, Minna, Ehdoilla millä hyvänsä: Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. HEUNI 2011.
- Jokinen, Anniina – Ollus, Natalia, Tuulikaapissa on tulijoita: Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö ravintola- ja siivouspalvelualueilla. Publication Series No. 67. HEUNI 2014.
- Jokinen, Anniina – Ollus, Natalia – Pekkarinen, Anna-Greta, Katsaus työperäisen ihmiskaupan vastaisen toiminnan kehitykseen Suomessa. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 24. HEUNI Report Series No. 99a. Grano Oy 2022.
- Kaikkonen, Emilia, Ihmiskaupan tunnusmerkistön pakkotyön määritelmä, s. 33–52 teoksessa Lahti, Raimo – Konttinen-di Nardo, Essi (toim.), Kirjoituksia rikosoikeudesta. Helsingin hovioikeuden julkaisuja 2015.
- Kimpimäki, Minna, Ulkomaisten työntekijöiden hyväksikäyttö: ihmiskauppaa, kiskonnantapaista työsyryntää vai alipalkkausta? Lakimies 5/2021, s. 785–811.
- Koivukari, Kristiina – Korkka-Knuts, Heli – Mahmood, Venus – Melander, Sakari, Ihmiskauppa ja sen lähirikokset. Säännösten soveltamiskäytäntö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:18.
- Koskenoja, Maija – Ollus, Natalia – Roth, Venla – Viuhko, Minna – Turkia, Laura, Tuntematon tulevaisuus – selvitys ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädännön toimivuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 24/2018.
- Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2022.
- Luoto, Lauri – Turunen, Tiina – Vatjus-Anttila, Jalo – Hannonen, Jasmin – Hyttinen, Tatu – Ollus, Natalia, Vakavaan alipalkkaukseen perustuva työntekijöiden

- hyväksikäyttö ja siihen reagointi: Rikosoikeudellinen selvitys. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:19.
- Luoto, Lauri – Turunen, Tiina – Vatjus-Anttila, Jalo – Hannonen, Jasmin – Hyttinen, Tatu – Ollus, Natalia, Alipalkkaukseen perustuva työperäinen hyväksikäyttö ja rikosoikeus – kiskonnantapaista työsyryntää, kiskontaa työelämässä vai vain kiskontaa? Lakimies 3–4/2024, s. 411–436.
- Melander, Sakari, EU-rikosoikeus. Alma Talent Oy 2015.
- Melander, Sakari, RL 47 luku: Työrikkokset, teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka (toim.), Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. Alma Talent Oy 2021.
- Nuotio, Anna, Ihmiskaupan uhrien tunnistamis- ja ohjausmekanismi (NRM) – Käsikirja uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:5.
- Ollus, Natalia – Alvesalo-Kuusi, Anne, From cherry-picking to control: migrant labour and its exploitation in Finnish governmental policies. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 3/2012, s. 375-398.
- Ollus, Natalia, From Forced Flexibility to Forced Labour: The Exploitation of Migrant Workers in Finland. Publication Series No. 84. HEUNI 2016.
- Pereira, Sónia – Vasconcelos, João, Human Trafficking and Forced Labour. Case studies and responses from Portugal. Special Action Programme to Combat Forced Labour. Geneva 2008.
- Roth, Venla, Defining Human Trafficking and Identifying Its Victims: A Study on the Impact and Future Challenges of International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-Related Trafficking in Human Beings. Brill 2011.
- Roth, Venla – Luhtasaari, Mia, Suomi torjuu ihmiskauppaa – Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:15.
- Sams, Anni – Sorjanen, Anna-Maija, Finland. Social Fieldwork Research (FRANET). Severe Forms of Labour Exploitation. Supporting Victims of Severe Forms of Labor Exploitation in Having Access to Justice in EU Member States. FRA 2015.
- Soukola, Krista, Ihmiskauppa pakkotyöhön, s. 269–284 teoksessa Jalanko, Risto – Siiki, Marika (toim.), Kirjoituksia työoikeudesta. Helsinki: Helsingin hovioikeuden julkaisuja 2009.

Tapani, Jussi, Kiskontarikokset: esinekiskonta. Lakimies 3/2010, s. 280–304.

Tapani, Jussi, Oikeushenkilön rangaistusvastuu – nykytila ja kehittämistarpeet.

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:22.

Viuhko, Minna – Jokinen, Anniina, Miten tutkia ihmiskauppaa: metodologisia ja eettisiä kysymyksiä, s. 131–146 teoksessa Nieminen, Kati – Lähteenmäki, Noora (toim.), Empiirinen oikeustutkimus. Gaudeamus Helsinki 2021.

Virallislähteet

HE 66/1988 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 94/1993 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 151/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi annetun hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) täydentämisestä.

HE 34/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 32/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi ulkomaalaislain sekä ulkomaalaisrekisteristä annetun lain 5 ja 10 §:n muuttamisesta.

HE 64/2009 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, rikoslain 36 luvun 6 §:n ja korkolain 4 §:n muuttamisesta.

HE 103/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 266/2014 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain ja ulkomaalaislain muuttamisesta.

HE 220/2022 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi.

K 17/2010 vp. Kansallisen ihmiskaupparaportoinnin kertomus 2010. Ihmiskauppa ja siihen liittyvät ilmiöt sekä ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutuminen Suomessa. Vähemmistövaltuutettu 2010.

Oikeusministeriö, Ihmiskauppatyöryhmän mietintö. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 63/2012.

Regeringens proposition 2017/18:123. Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering.

Regeringskansliet, Ett förbättrat system mot arbetskraftsexploatering m.m. Slutbetänkande av Utredningen om arbetskraftsinvandring, SOU 2021:88.

Regeringskansliet, Arbetslivskriminalitet. Delbetänkande av Delegationen mot arbetslivskriminalitet. Statens offentliga utredningar, SOU 2022:36.

Regeringskansliet, Arbetslivskriminalitet. Delbetänkande av Delegationen mot arbetslivskriminalitet. Statens offentliga utredning, SOU 2023:8.

Valtioneuvosto, Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2019.

Oikeustapaukset

KKO 2015:62

KKO 2024:66

THO 2013:8 (R 12/1529).

Päijät-Hämeen käräjäoikeuden tuomio 19.5.2021 (R 20/1163)

Tuomio 7.1.2010, Rantsev v. Cyprus and Russia, EIT 25965/04.

Muut lähteet

Elinkeinoelämän keskusliitto: EK esittää järeää puuttumista työntekijöiden sortamiseen. Elinkeinoelämän keskusliitto, tiedotteet 5.10.2020.

<https://ek.fi/ajankohtaista/tiedotteet/ek-esittaa-jareaa-puuttumista-tyontekijoiden-sortamiseen/> (Luettu 2.5.2025).

Ihmiskaupan vuosikatsaus 2024. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä.

<https://ihmiskauppa.fi/wp-content/uploads/2025/03/Vuosikatsaus2024.pdf>

(Luettu 28.4.2025).

International Labour Organization (ILO), Human Trafficking and Forced Labour Exploitation. Guidelines for Legislation and Law Enforcement. Special Action Programme to combat Forced Labour. Geneva 2005.

International Labour Organization (ILO), Operational indicators of trafficking in human beings. Results from a Delphi survey implemented by the ILO and the European Commission. Geneva 2009. (2009a)

International Labour Organization (ILO), The cost of coercion - Global Report under the follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work. International Labour Conference 98th Session 2009. Geneva 2009. (2009b)

International Labour Organization (ILO), Protocol of 2014 to the Forced Labour Convention, 1930. Geneva, 103rd ILC session 11.6.2014.

Lyhenteet

EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EK	Elinkeinoelämän keskusliitto
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys
HEUNI	Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti
ILO	International Labour Organization
LTKieltoL	laki liiketoimintakiellosta (1059/1985)
OikTL	laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929)
Prop.	Regeringens proposition
Rikosoikeudenkäyntilaki	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
RL	rikoslaki (39/1889)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
UIKL	ulkomaalaislaki (301/2004)
Vastaanottolaki	laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011)

1 Johdanto

Pakkotyötarkoituksessa harjoitettu ihmiskauppa ja työperäinen hyväksikäyttö ovat monimutkaisia yhteiskunnallisia ongelmia, jotka aika ajoin nostetaan esille myös valtamediassa. Reportaasit kertovat usein tilanteista, joissa haavoittuvassa asemassa olevia oikeuksistaan tietämättömiä erityisesti ulkomaalaistaustaisia henkilöitä käytetään hyväksi ja riistetään taloudellisen edun tavoittelun takia. Työntekijät voivat joutua työskentelemään kurjissa työolosuhteissa alipalkattuina pitkiä työpäiviä ja asumaan puutteellisissa asuinolosuhteissa. He voivat joutua painostuksen, uhkauksen sekä fyysisen väkivallan kohteiksi, eikä heillä ole velkavankeuden tai tosiallisista oloista johtuvien liikkumisvapautta rajoittavien tekijöiden vuoksi mahdollisuutta lopettaa työntekoa.¹

Ihmiskauppateko loukkaa yksilön perus- ja ihmisoikeuksia, ja se onkin rikosoikeudellisesti varsin moitittavaa, vaikka soveltamiskäytäntöä onkin verraten vähän.² On kuitenkin selvää, että vain pieni osa työntekijöiden hyväksikäytöstä päättyy rikosoikeudellisesti arvioitavaksi.³ Piilorikollisuuden luonteen omaava ihmiskauppa ja sen lähirikokset jäävät valitettavan usein kokonaan tilastojen ulkopuolelle, eikä tapauksia välttämättä kirjata tai tutkita oikeilla rikosnimikkeillä.⁴ Ongelman muodostaa myös se, etteivät uhrit uskalla kertoa kokemuksistaan viranomaisille, kuten poliisille, sillä he eivät ole varmoja siitä seuraisiko yhteydenotosta mitään hyvää heille.⁵

Ihmiskaupan tunnistamisen haasteet eivät kuitenkaan jää vain työperäistä hyväksikäyttöä kokeneiden henkilöiden löytämiseen. Tunnistamista vaikeuttaa lisäksi rajanveto ihmiskaupan ja muiden rikosnimikkeiden välillä.⁶ Suomen rikoslaissa on varsinaisen ihmiskaupparikoksen ohella ihmiskaupan kaltaisia rikoksia, joita pakkotyön osalta ovat muun muassa kiskonnantapainen työsyryntä ja törkeä kiskonta. Jos hyväksikäytöstä jää kiinni, on siis edelleen ratkaistava minkä rikosnimikkeen tunnusmerkistön kautta tilannetta tulisi arvioida. Tämä arviointi ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, sillä ihmiskaupan ja työperäisen hyväksikäytön erottamisessa on tyypillisesti kysymys aste-eroista.⁷ Rikosnimikkeiden

¹ Kimpimäki LM 2021, s 792.

² Koivukari ym. 2022, s. 13.

³ Kimpimäki LM 2021, s 786.

⁴ Jokinen – Ollus – Pekkarinen 2022, s. 30; Viuhko – Jokinen 2021, II Haastatteluaineistot, 7.

⁵ Jokinen – Ollus 2014, s. 154.

⁶ Jokinen – Ollus – Viuhko 2011, s. 151.

⁷ Kimpimäki LM 2021, s. 797.

rajamaaston hämäryys ja soveltamiskäytännön epäyhtenäisyys⁸ heikentävät selkeästi ihmiskaupan tunnistamista, mutta vaarallisemmin nämä vaikuttavat uhrien asemaan ja saamaan suojaan. On huolestuttavaa, jos uhrien uskaltauduttua hakemaan apua, sen saaminen kaatuu lopulta pakkotyön ja sen lähirikosten määrittelyn ongelmiin.

Tutkielma käsittelee Suomessa tapahtuvan ihmiskaupan tunnistamisen haasteita työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten rajanvedon ongelmien kautta. Tavoitteena on tarkastella ihmiskaupan aihetta rajaten se pakkotyöhön ja sen lähirikoksiin, erityisesti törkeään kiskontaan. Rajanvetoa käsitellään muun muassa uhrien asemaa tarkastellen, ja tunnusmerkistöjen päällekkäisyyttä arvioidaan psykologisen kontrollin näkökulmasta. Tutkielman tavoitteena on myös esitellä rikosnimikkeiden soveltamista oikeuskäytännössä. Päättökysymys koskee täten sitä, millainen pakkotyön ja sen lähirikosten välinen rajanveto ongelmineen on. Pääkysymyksen ohella tutkielmassa tarkastellaan sivukysymyksiä sitä, miten rajanveto vaikuttaa ihmiskaupan tunnistamisen kautta uhrien asemaan sekä sitä, miten rajamaaston rikosnimikkeitä tulisi soveltaa käytännössä.

Tutkielmassa käytetään lainopillista metodologiaa, jonka avulla voimassa olevia säädöksiä lähestytään tulkitsevilla ja systematisoivalla tavalla tarkoituksena selvittää niiden merkityssisältöä.⁹ Tutkimuskysymyksiin on pyritty vastaamaan oikeuskirjallisuuden, ihmiskaupaan ja aiheeseen liittyvien tutkimusten, lainsäädännön ja lakien esitöiden avulla.

Tutkielma on rakennettu siten, että ensin luvussa 2 avataan kokonaisilmiönä työperäisen hyväksikäytön nykytilaa sekä laaditaan katsaus pakkotyön määrittelyyn niin kansallisen kuin kansainvälisenkin sääntelyn näkökulmista. Luvussa 3 esitellään pakkotyön lähirikokset ja niiden keskeinen sääntely. Luku 4 koskee rikosnimikkeiden rajanvetoa ja siinä ilmeneviä haasteita. Tutkielman johtopäätökset esitellään luvussa 5.

Tutkielman pohjalla on Ihmiskaupan ehkäisy ja torjunta -erikoistumisjaksolla yhdessä Melissa Viljan, Sara Ylimäen ja Elina Österin kanssa laadittu seminaarityö ihmiskaupan tunnistamisen haasteista suomalaisessa rikosprosessissa psykologisen kontrollin näkökulmasta. Työssä on neljä lähestymistapaa, joista näkökulmaani työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten välisen rajamaaston tulkintaan syvennyttään tässä tutkielmassa tarkemmin.

⁸ Koivukari ym. 2022, s. 315.

⁹ Aarnio 1998, s. 57.

2 Työperäinen ihmiskauppa – pakkotyön määritelmä

2.1 Työperäinen hyväksikäyttö ilmiönä

2000-luvun alun Suomessa ihmiskaupan erillistä kriminalisointia pidettiin turhana, ja kriminalisointiin ryhdyttiin lain esitöiden valossa lähinnä kansainvälisten velvoitteiden aiheuttamasta paineesta johtuen.¹⁰ Ulkomaisen työvoiman käytön lisääntyminen herätti kuitenkin tarpeen tehostaa työsuhteiden ehtojen valvontaa 2000-luvun alussa.¹¹ Työperäinen hyväksikäyttö ei ole erillinen ilmiö, vaan se on osa laajempaa yhteiskunnallista haittaa.¹² Siirtotyövoiman käytön ongelmiin kuuluvat hyväksikäytettyjen työntekijöiden eli yksilöiden kokemien vaikutusten lisäksi työnantajien harjoittama talousrikollisuus, harmaa talous ja vapaan kilpailun vääristyminen.¹³

Vuodesta 2006 alkaen hallitusohjelmat ovat tavoitelleet Suomeen ulkomaista, koulututtanutta ja asiantuntevaa työvoimaa sekä yrittäjyyttä. Hallitusten politiikassa työvoiman maahanmuutto on nähty ratkaisuna väestön ikääntymisen uhkaan, aktiivisen työvoiman vähenemiseen ja siten tulevaan haitalliseen talouskehitykseen.¹⁴

Todellisuudessaakin 2000-luvulla maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden määrä on ollut jatkuvassa kasvussa.¹⁵ Suomeen saapuu siis enenevissä määrin työperusteisia maahanmuuttajia matalan osaamisen palveluammatteihin, joissa työntekijöiltä edellytetään joustavuutta työaikojen ja työolosuhteiden ollessa epävarmoja johtuen osa-aikaisuudesta ja pienestä palkasta.¹⁶ Työperäistä hyväksikäyttöä ilmenee esimerkiksi ravintola-, rakennus-, marjanpoiminta-, maatalous- ja siivousaloilla sekä kausitöissä.¹⁷ Näiden lisäksi autopesulat, parturit, kynsistudiot ja kotiapulaisen työt ovat ihmiskaupan riskipaikkoja.¹⁸

2000-luvun kuluessa työntekijöiden määrän kasvaessa myös tietoon tulleet epäselvyydet ja väärinkäytökset palkkauksessa ja työehdoissa ovat olleet kasvussa.¹⁹ Vuonna 2024 ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään otettiin 207 uutta asiakasta, joista 45 % oli

¹⁰ Koivukari ym. 2022, s. 13; HE 34/2004 vp, s. 18–19.

¹¹ Jokinen – Ollus – Viuhko 2011, s. 42.

¹² Jokinen – Ollus 2014, s. 9.

¹³ Ollus 2016, s. 74, 78.

¹⁴ Ollus – Alvesalo-Kuusi 2012, s. 390.

¹⁵ Luoto ym. 2023, s. 10.

¹⁶ Jokinen – Ollus 2014, s. 11.

¹⁷ Kimpimäki LM 2021, s. 785. Ks. myös Sams – Sorjanen 2014, s. 18–19. Vrt. SOU 2022:36, s. 70.

¹⁸ Roth – Luhtasaari 2021, s. 18.

¹⁹ Luoto ym. 2023, s. 10.

pakkotyön uhreja, ja näin ollen pakkotyö olikin vuonna 2024 yleisin ihmiskaupan muoto.²⁰ Saman vuoden ihmiskaupan vuosikatsauksen nojalla miehillä todettiin naisia suurempi riski joutua pakkotyöhön Suomessa, ja ihmiskaupan miesuhreista 94 % joutuukin juuri pakkotyöhön.²¹

Kaikki ne työperäisen hyväksikäytön tapaukset, joissa on ihmiskaupan piirteitä, eivät kuitenkaan tule lainkaan viranomaisten tietoon.²² Työperäisen hyväksikäytön muotojen muuttuminen yhteiskunnallisen kehityksen myötä myös hankaloittaa tilanteiden ilmituloa. Tästä esimerkkinä voidaan pitää rakennusalojen ulkomaisten työntekijöiden kevytyrittäjyyden statusta, jonka nojalla työnantaja pyrkii saamaan taloudellista hyötyä välttämällä omat lakisääteiset maksunsa, vaikka työnteko todellisuudessa täyttää työsuhteisen työn tunnusmerkit.²³

2.2 Kansallinen sääntely

Ihmiskaupasta säädetään Suomen rikoslain 25 luvun 3 §:ssä seuraavasti:

Joka

- 1) käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla,
- 2) erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä,
- 3) maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai
- 4) ottamalla vastaan sellaisen korvauksen

ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön, pakkoavioliittoon tai siihen rinnastettavaan liittoon tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi, on tuomittava ihmiskaupasta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa määräysvaltaansa kahdeksatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1

²⁰ Ihmiskaupan vuosikatsaus 2024, s. 2, 6.

²¹ Ihmiskaupan vuosikatsaus 2024, s. 9.

²² Kimpimäki LM 2021, s. 792–793. Ks. myös Roth – Luhtasaari 2021, s. 18. Ihmiskauppa on tyypillisesti piilorikollisuutta, ja Suomessakin on enemmän työperäistä ihmiskauppaa kuin sitä tulee ilmi.

²³ Luoto ym. 2023, s. 10.

momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty.

Yritys on rangaistava.

Ihmiskaupan tunnusmerkistö lisättiin lakiin vuonna 2004. Aikaisemmin voimassa olleen lain nojalla ihmiskaupan kaltaisiin tilanteisiin sovellettiin ihmisryöstön, vapaudenriiston ja parituksen tunnusmerkistöjä, mutta uusi rangaistussääntö muotoutui pitkälti Palermon yleissopimuksen ihmiskauppaa koskevan lisäpöytäkirjan (SopS 70-71/2006) ja Euroopan unionin puitepäättöksen ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS) mukaisesti.²⁴ Lisäksi määritelmä noudattaa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta (2011/36/EU) sanamuotoa.²⁵ Ihmiskauppasäännös muodostuu kolmesta erillisestä osasta, jotka ovat keinot, tekotavat ja tarkoitus.²⁶ Näiden kaikkien tulee ilmetä tapauksessa, jotta kyseessä olisi ihmiskauppa.

Rikoslain 25 luvun 3 §:n nojalla pakkotyö voi olla ihmiskaupan tarkoituksena.

Ihmiskauppasäännös sisältää näin ollen työperäisen ihmiskaupan kriminalisoinnin. Pakkotyön käsitettä ja asemaa ei kuitenkaan säännöksessä määritellä, jonka vuoksi se on epäselvä niin suomalaisessa lainsäädännössä kuin kontekstissakin.²⁷ Ihmiskauppasäännöstä aikaisempaa ihmisryöstösäännöstä koskevassa hallituksen esityksessä pakkotyö määritellään sellaisena pysyvänä tilana, jossa työntekijällä ei ole tavallisia oikeuksia kieltäytyä tehtävistä, irtisanoutua ja saada palkkaa.²⁸ Uuden lain esitöissä taas viitataan pakkotyöhön liittyvän terminologian epäselvyyteen, jonka vuoksi laissa riittää vain maininta pakkotyöstä.²⁹ EU-oikeuden tulkintavaikutuksen nojalla käsitettä tulisi tulkita laajasti.³⁰ Pakkotyön käsitteen lisäämistä Suomen rikoslakiin ei ole pidetty mahdollisena, sillä sitä on vaikea määritellä laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla tyhjentävästi siten, että myös tulevaisuudessa kehittyneet uudet pakkotyön ulottuvuudet ja tekotavat tulisivat katetuiksi.³¹ Toisaalta oikeusministeriön ihmiskauppatyöryhmä on osoittanut huolensa tarkennuksen puuttumisesta

²⁴ HE 34/2004 vp, s. 92.

²⁵ Jokinen – Ollus – Pekkarinen 2022, s. 34.

²⁶ HE 34/2004 vp, s. 93. Ihmiskauppasäännöksen osatekijöiden välillä on oltava lisäksi yhteys.

²⁷ HE 103/2014 vp, s. 33.

²⁸ HE 94/1993 vp, s. 108.

²⁹ HE 34/2004 vp, s. 97.

³⁰ Melander 2015, s. 434–438.

³¹ HE 103/2014 vp, s. 37; Oikeusministeriö 2012, s. 74.

rikossäännöksestä, sillä lainsoveltaja ei välttämättä kiinnitä huomiota pakkotyön sisällön tarkentumiseen hallituksen esityksessä.³²

2.3 Kansainvälinen sääntely

Pakkotyön käsitteen avoimeksi jäävä merkitys Suomen lainsäädännössä aiheuttaa huomattavan haasteen pakkotyön ja sen lähirikosten rajanvedolle. Se, ettei hallituksen esityksessä ole tarkempaa määritelmää pakkotyöstä, voi johtaa lainsoveltajaa harhaan siten, että koko pakkotyön käsite olisi epäselvä.³³ Vaikka pakkotyön käsite jää monitulkintaiseksi, Suomen rikoslain esitöissä, oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on nojaututtu kansainvälisen sääntelyn tuomaan ulottuvuuteen käsitteen tulkinnan apuna.

Lain esitöissä mainitaan Kansainvälisen työjärjestön eli ILO:n vuoden 1930 pakollista työtä koskeva yleissopimus (SopS 44/1935) ja ILO:n vuoden 1957 sopimus pakkotyön poistamisesta (SopS 17/1960), joita voitaisiin käyttää tapausten tunnistamisessa. Ensiksi mainitun sopimuksen tarkoituksena on lopettaa kaikki pakkotyö, ja se onkin ainoa kansainvälinen sopimus, joka sisältää oikeudellisen määritelmän pakkotyöstä.³⁴ ILO:n määritelmän mukaan pakollisella työllä (*forced or compulsory labour*) ymmärretään kaikenlainen työ tai palvelus, jota jonkin rangaistuksen uhalla vaaditaan henkilöltä ja johon henkilö ei ole vapaaehtoisesti tarjoutunut. ILO on myöhemmin vuonna 2014 tarkentanut pakollista työtä koskevaa yleissopimusta pöytäkirjalla, jonka johdannossa tarkennetaan yleissopimuksen koskevan pakkotyötä sen kaikissa ilmenemismuodoissa ja sitä sovellettavan erottelematta kaikkiin ihmisiin.³⁵

Yleissopimusten lisäksi ILO on määritellyt pakolliseen työhön viittaavat hyväksikäytön piirteitä kuvaavat osoittimet eli indikaattorit, jotka auttavat mahdollisten pakkotyötilanteiden tunnistamisessa. Nämä perusosoittimia ovat työntekijään kohdistettu fyysinen ja seksuaalinen väkivalta tai sillä uhkaaminen, työntekijän liikkuvuuden rajoittaminen, tämän saattaminen velkavankeuteen, työntekijän palkan pidättäminen osittain tai kokonaan, passin tai henkilöllisyystodistuksen ottaminen pois tältä sekä työntekijän uhkaaminen ilmiannolla viranomaisille.³⁶ Näistä indikaattoreista useat menevät päällekkäin ihmiskaupparikoksen

³² Oikeusministeriö 2012, s. 74.

³³ Soukola 2009, s. 281–282.

³⁴ HE 103/2014 vp, s. 33.

³⁵ International Labour Organization 2014.

³⁶ International Labour Organization 2005, s. 20–21.

tunnusmerkistöön liittyvien keinojen, erityisesti riippuvaisen ja turvattoman tilan, kanssa.³⁷ On kuitenkin huomattava, että ILO:n soveltamisohjeet ja asiakirjat esimerkiksi indikaattoreista ovat soft law -luontoisia, eikä niiden oikeudellinen velvoittavuus ole täten täysin selvä.³⁸ Toisaalta Suomen osalta ILO:n tulkintaohjeiden luonnehdinta hallituksen esityksessä pakkotyön määrittelyn apuvälineenä, velvoittaa lainsoveltajaa perehtymään niihin arviota tehdessään.³⁹ Suomalaiset tuomioistuimet näyttävätkin ottaneen huomioon ILO:n ohjeistukset pakkotyön konkreettisista piirteistä, ja vuonna 2012 Suomen ensimmäisessä tuomiossa ihmiskaupasta pakkotyöhön liittyen tuomioistuin perusteli hyväksikäytön toteutumista juuri ILO:n indikaattoreiden kautta.⁴⁰

ILO julkaisi vuonna 2009 myös yksityiskohtaisen kuuden ulottuvuuden listan, jonka nojalla voidaan arvioida, onko tilanteessa kyse työperäisestä hyväksikäytöstä vai huonoista työoloista. Tällä julkaisulla ILO pyrki selkeyttämään Palermon sopimuksen tulkintaa ja kuudeksi ulottuvuudeksi valikoituivat rekrytoinnin tai kuljetuksen yhteydessä tapahtunut erehdyttäminen tai pakottaminen, rekrytointi haavoittuvaa asemaa hyväksikäyttäen, hyväksikäyttö työpaikalla, pakottaminen kohdemaassa sekä haavoittuvan aseman hyväksikäyttö kohdemaassa.⁴¹ Nämä ulottuvuudet sisältävät osoittimia, joita erikseen arvioimalla voidaan tehdä päätelmiä ihmiskaupan keinojen, tekotapojen ja hyväksikäyttötarkoituksen täyttymisestä. On kuitenkin huomioitava, että ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön täyttyminen ei edellytä jokaisen epäillyn osallisuutta koko tekotajuun, joka muodostuu siis rekrytoinnista, kuljetuksesta ja hyväksikäytöstä.⁴² Pelkästään myöskään matala palkka tai huonot työolot eivät ole riittäviä perusteita pakkotyön määrittelylle.⁴³ Hyväksikäytön ulottuvuuksien ymmärtämisessä tulee huomioida hyväksikäytön jatkuvuus, monimuotoisuus ja kokonaisvaltaisuus, sekä havaita myös ne hienovaraiset elementit, jotka saavat uhrin alistumaan pakkotyöhön.⁴⁴

Muita keskeisiä ihmiskauppaa ja pakkotyötä säänteleviä sopimuksia on runsaasti. Yksi niistä on Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaista toimintaa koskeva yleissopimus (SopS 43–44/2012), jonka Suomi saattoi kansallisesti voimaan vuonna 2012. Kansainvälisen

³⁷ Ollus 2016, s. 32.

³⁸ Koivukari ym. 2022, s. 313.

³⁹ HE 103/2014 vp, s. 33; Kaikkonen 2015, s. 50.

⁴⁰ Ollus 2016, s. 33.

⁴¹ Jokinen – Ollus – Viuhko 2011, s. 189; International Labour Organization 2009a, s. 3–4.

⁴² Jokinen – Ollus – Viuhko 2011, s. 190; Roth 2011.

⁴³ International Labour Organization 2009b, s. 5.

⁴⁴ Ollus 2016, s. 4, 18.

järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus eli Palermon sopimus (SopS 18–20/2004) ja sen lisäpöytäkirja ihmiskaupan erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjunnasta ja rankaisemisesta (SopS 70–71/2006) taas sisältää ensimmäisen ja laajan määritelmän ihmiskaupasta.⁴⁵ Lisäpöytäkirjan 3 artiklan nojalla kolmiosaisen ihmiskaupan määritelmän sisältämä hyväksikäyttö voi olla muun muassa pakkotyötä tai pakollista palvelusta. Sen sijaan käsitteen määritelmä jää lisäpöytäkirjassa jälleen avoimeksi.⁴⁶ Suomi ratifioi Palermon lisäpöytäkirjan vuonna 2004 ja se on tarkoitettu koskemaan ainoastaan sellaisia kansainvälisiä ihmiskauppatekoja, joihin liittyy järjestäytynyt rikollisryhmä.⁴⁷

Pakkotyö huomioidaan lisäksi ihmisoikeussopimuksissa, sillä ihmisoikeusrikkomukset ovat ihmiskaupan taustalla vaikuttava niin syy kuin ihmiskaupan seurauskin.⁴⁸ Tästä esimerkkinä Euroopan ihmisoikeussopimuksen (SopS 85–86/1998) 4 artikla sisältää kiellon, jonka nojalla ketään ei saa pitää orjuuden kaltaisessa pakkotyössä tai vaatia tekemään pakkotyötä tai muuta pakollista työtä. Vaikkei artiklassa mainita ihmiskauppaa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käytännössään katsonut, että ihmiskauppa kuuluu artiklan soveltamisalaan.⁴⁹ Tämä on kirjoitettu myös vuoden 1966 Yhdistyneiden Kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 8 artiklassa, joka kieltää orjuuden ohella pakkotyön.

Ihmiskaupan ja pakkotyön kansainväliseen sääntelyyn on vaikutettu myös Euroopan unionin tasoisesti. Vuonna 2002 Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksellä ihmiskaupan torjunnasta veloitettiin jäsenvaltiot yhtenäiseen ihmiskaupan määritelmään ja ihmiskaupan vastaiseen toimintaan. Euroopan unionin puitepäätös korvattiin myöhemmin EU:n ihmiskauppadirektiivillä (36/2011/EU), jonka implementointi vaati Suomelta vuonna 2015 ihmiskauppatunnusmerkistön muuttamista määräysvaltaan ottamisen osalta.⁵⁰ Edellä esitetyn nojalla pakkotyön kansainvälinenkään määrittely ei ole täten yksinkertaista, sillä toimijoita on useita.

⁴⁵ Jokinen – Ollus – Viuhko 2011, s. 27.

⁴⁶ HE 103/2014 vp, s. 33.

⁴⁷ Jokinen – Ollus – Viuhko 2011, s. 27.

⁴⁸ Roth 2011, s. 136.

⁴⁹ EIT, Rantsev v. Cyprus and Russia 7.1.2010. Kyseisessä ratkaisussa Euroopan ihmistuomioistuin katsoi ihmiskaupan sisältyvän sisältyvän Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaan.

⁵⁰ HE 103/2014 vp.

3 Työperäisen ihmiskaupan lähirikoksia koskeva sääntely

3.1 Kiskonnantapainen työsyryjintä

3.1.1 Kiskonnantapainen työsyryjintä yleisesti

Kiskonnantapaisesta työsyryjinnästä säädetään rikoslain 47 luvun 3 a §:ssä siten, että jos työsyryjinnässä asetetaan työnhakija tai työntekijä huomattavan epäedulliseen asemaan käyttämällä hyväksi työnhakijan tai työntekijän taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä, tekijä on, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, tuomittava kiskonnantapaisesta työsyryjinnästä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Kiskonnantapaisen työsyryjinnän kriminalisointi tapahtui vuonna 2004 osana ulkomaalaislain uudistamista. Rangaistavaksi säätämällä pyrittiin vastaamaan niihin tilanteisiin, joissa tietämättömät ja heikommassa asemassa olevat ulkomaalaiset työntekijät asetettiin eriarvoiseen asemaan työsuhteen ehdoista päätettäessä niin, että työnantajaosapuoli tavoitteli taloudellista hyötyä asetelmasta.⁵¹ Kiskonnantapainen työsyryjintä ei kuitenkaan ole työsyryjinnän törkeä tekomuoto, vaan se on yleisen syryjintäkriminalisoinnin (RL 11:11 §) erityissäännös.⁵² Säännöksen tavoitteena on työsyryjintäsäännöksen kaltaisesti suojata yhdenvertaisuutta juuri heikomman osapuolen suojaamisen kautta.⁵³

Säännöksen huomattavan epäedullisella asemalla tarkoitetaan esimerkiksi merkittävästi matalamman palkan maksamista tai asiattomia työaikoja tai näiden yhdistelmää. Kyseeseen voi tulla muun muassa sellainen tilanne, jossa ulkomaalaiset työntekijät asetetaan samassa työpaikassa samaa työtä tekeviin suomalaisiin työntekijöihin verrattuna huomattavasti epäedullisempaan asemaan.⁵⁴ Jos kuitenkin kaikki yrityksen työntekijät ovat yhtä heikossa asemassa, eikä vertailua voida täten tehdä yrityksen sisällä, tulee tarkasteluun ottaa toteutuneiden olojen suhde yleisiin työehtoihin ja -oloihin.⁵⁵

⁵¹ Koivukari ym. 2022, s. 45; Melander 2021, 33. RL 47: Työrikokset.

⁵² Koivukari ym. 2022, s. 45.

⁵³ HE 151/2003 vp, s. 16.

⁵⁴ Koivukari ym. 2022, s. 46.

⁵⁵ Koivukari ym. 2022, s. 46.

3.1.2 Kiskonnantapaisen työsyryjinnän tarkasteluun liittyvät haasteet

Kiskonnantapainen työsyryjintä erilliskriminalisointina edellyttää täytyessään niin RL 47:3 §:n työsyryjinnän kuin RL 36:6 §:n kiskonnankin tunnusmerkistöjen täyttymistä.⁵⁶

Kiskonnantapaisen työsyryjinnän säännös on näin ollen myös erityissäännös kiskontaa (RL 36:6 §) kohtaan.⁵⁷ Se on kuitenkin ensisijainen suhteessa RL 36:6 §:n kiskontasäännökseen, mutta syrjäytyisi toissijaisuuslausekkeen nojalla, jos tekoa olisi tarkasteltava RL 36:7 §:n törkeänä kiskontana.⁵⁸ Kiskonnantapaisen työsyryjinnän ja törkeän kiskonnan välistä todellista rajanvetoa on kuitenkin vaikea määrittää tapausten vähäisen määrän vuoksi.⁵⁹

Haasteen asetelmaan tuo se, että kiskonnantapaisen työsyryjinnän rikos edellyttää aina syryjintäperusteen olemassaolon, minkä vuoksi lähirikoksen kokonaisvaltainen tarkastelu vaatisi myös syryjinnän näkökulman käsittelyn. Kiskonnantapainen työsyryjintä onkin säädetty syryjintää koskeviin tilanteisiin, kun aikanaan työsyryjinnän kautta pyrittiin vastaamaan niihin ulkomaalaisen työvoiman käytön tapauksiin, joissa uhri asetettiin eriarvoiseen asemaan.⁶⁰ Täten säännöksen yhdistämistä ihmiskaupan ilmiöihin voidaan hieman kyseenalaistaa. Onhan ihmiskaupan ja kiskonnantapaisen työsyryjinnän rikosten vakavuudenkin välillä eroavaisuus.⁶¹

Kiskonnantapaisen työsyryjinnän tarkastelua suhteessa pakkotyöhön ja sen lähirikoksiin vaikeuttaa lisäksi se, että työrikos rakentuu aina työsuhteen olemassaololle.⁶² Käytännössä esimerkiksi alipalkkaustilanteissa työsuhteen olemassaolo pyritään peittämään siten, että rikoksen tunnusmerkistö jää täyttymättä työsuhdetta osoittavan näytön puuttuessa.⁶³

Kiskonnassa tai pakkotyössä työsuhteen vaatimusta sen sijaan ei ole, vaikka kiskonta edellyttääkin vastikkeellisen oikeustoimen (KKO 2015:62).⁶⁴ Tässä tutkielmassa keskitytään näin ollen erityisesti työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikoksena olevan törkeän kiskonnan rajamaaston tulkintaan. Rajaus on sinällään tarpeellinen ja perusteltu, sillä kiskonnantapainen työsyryjintä sisältää aina myös kiskonnan tunnusmerkistön täyttymisen.

⁵⁶ Luoto ym. LM 2024, s. 422–423. Ks. myös HE 151/2003 vp, s. 17.

⁵⁷ HE 151/2003 vp, s. 17.

⁵⁸ HE 151/2003 vp, s. 17; HE 103/2014 vp, s. 13.

⁵⁹ Kimpimäki LM 2021, s. 802.

⁶⁰ HE 103/2014 vp, s. 12–13; Koivukari ym. 2022, s. 45; Kimpimäki LM 2021, s.

⁶¹ Jokinen – Ollus – Pekkarinen 2022, s. 40.

⁶² Kimpimäki LM 2021, s. 799.

⁶³ Luoto ym. LM 2024, s. 415.

⁶⁴ Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 97–96. Ks. myös Koivukari ym. 2022. Lähteen aineiston tuomioissa T-2013-7 ja T-2015-16 tuomio törkeästä kiskonnasta annettiin, vaikkei työsuhdetta ollutkaan.

3.2 Kiskontarikokset

3.2.1 Kiskonta

Kiskonnasta määritellään rikoslain 36 luvun 6 §:ssä siten, että joka käyttämällä hyväksi toisen taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä tai ajattelemattomuutta jonkin sopimuksen tai muun oikeustoimen yhteydessä hankkii tai edustaa itselleen tai toiselle taloudellista etua, joka on selvästi epäsuhteessa vastikkeeseen, on tuomittava kiskonnasta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Säännös jakautuu esine- ja luottokiskontaan, joista on aiheellista keskittyä edellä esitettyyn esinekiskonnan perustunnusmerkistöön.⁶⁵

Säännöksen tarkoituksena on estää sopimussuhteessa olevan henkilön hädänalaisen tai heikomman aseman taloudellinen hyväksikäyttö.⁶⁶ Kiskontarikokselle tunnusomaista on täten sopimusvapauden väärinkäyttäminen.⁶⁷ Hädänalaisen aseman hyväksikäyttötilanteissa uhri voi saada riittävää oikeussuojaa myös muilla kuin rikosoikeudellisilla keinoilla.⁶⁸ Vaikka säännöksen siviilioikeudellinen vastinpari on OikTL 31 §,⁶⁹ ammattimaisen kiskonnan haitat niin yksilölle kuin yhteiskunnalle ovat vakuuttaneet rikosoikeudellisen sääntelyn tarpeellisuudesta.⁷⁰

Taloudellisesti heikommassa asemassa olevan henkilön suojaamistarkoituksesta kertoo lisäksi kiskontarikoksen historiallinen kehitys.⁷¹ Rikosoikeuden kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa kiskontasäännös uudistettiin aikaisemmin voimassa olleesta kiskomista koskevasta säännöksestä RL 38:10.2 §. Tuolloin kokonaisuudistuksen valmisteluaineistossa kiskontaan ei katsottu liittyvän sen suurempia soveltamis- tai tulkitsemisongelmia.⁷² Jussi Tapanin mukaan kyse saattaa kuitenkin olla siitä, että tunnusmerkistön kieltonormia rikotaan vain satunnaisesti.⁷³ Vuosien 2009 ja 2019 välillä kiskontarikoksia on käsitelty tuomioistuimissa

⁶⁵ HE 64/2009 vp, s. 7.

⁶⁶ HE 66/1988 vp, s. 128.

⁶⁷ Tapani LM 2010, s. 286.

⁶⁸ HE 66/1988 vp, s. 128.

⁶⁹ OikTL 31 §: Jos joku, käyttäen hyväkseen toisen pulaa, ymmärtämättömyyttä, kevytmielisyyttä tai hänestä riippuvaista asemaa, on ottanut tai edustanut itselleen aineellista etua, joka on ilmeisessä epäsuhteessa siihen, mitä hän on antanut tai myöntänyt, tahi josta mitään vastiketta ei ole suoritettava, ei täten syntynyt oikeustoimi sido sitä, jonka etua on loukattu.

⁷⁰ HE 66/1988 vp, s. 128.

⁷¹ Tapani LM 2010, s. 284.

⁷² Tapani LM 2010, s. 280–281.

⁷³ Tapani LM 2010, s. 281.

vain yksittäistapauksina.⁷⁴ Kiskontarikoksia arvioidaan siis harvoin, ja osa mahdollisista tapauksista on saatettu käsitellä esimerkiksi petoksina.⁷⁵ Kiskonta eroaa petoksesta kuitenkin siten, että siinä hyödyn hankkijalla on enemmän merkitystä kun taas petoksessa keskitytään myös erehdytettyyn henkilöön.⁷⁶ Jussi Tapanin mukaan kiskonnin rikoslaji on saanut viime vuosina todella vähän huomiota niin rikosoikeustieteessä kuin oikeuskäytännössä.⁷⁷ Kiskonnalla on kuitenkin mahdollisesti kasvava merkitys työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten rajamaaston tarkastelussa.

3.2.2 Törkeä kiskonta

Törkeällä kiskonnalla tarkoitetaan ihmiskauppaa lievempää, mutta kiskonnantapaista työsyryntää vakavampaa työperäistä hyväksikäyttöä.⁷⁸ Törkeästä kiskonnasta on RL 36:7 §:n mukaan kyse, jos kiskonnassa tavoitellaan huomattavaa hyötyä, aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa, käytetään häikäilemättömästi hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa tai rikos tehdään suunnitelmallisesti. Yhden ankaroittamisperusteen täyttymisen lisäksi edellytetään, että kiskonnin on oltava kokonaisuutena arvostellen törkeä.⁷⁹ Jossain tapauksissa kvalifiointiperusteen riittävän vahingollinen tai vaarallinen ilmenemistapa voi itsessään täyttää rikoksen kokonaisuuden arvostelun törkeänä.⁸⁰ Törkeästä kiskonnasta saatava minimirangaistus on neljän kuukauden vankeusrangaistus, mutta vankeuden kesto voi olla jopa neljä vuotta.

Rikossäännöksessä esitellyn huomattavan hyödyn tavoittelun raja on oikeustieteessä objektiivisesta näkökulmasta arvioituna asetettu noin 15 000–17 000 euroon. Taloudellisen hyödyn tavoittelu yksilöidään usein yhdeksi kiskontarikokseksi, jossa on esimerkiksi alipalkkaustilanteissa useita asianomistajia yhtäaikaaisesti.⁸¹ 15 000–17 000 euromäärä täyttää usein myös taloudellista vahinkoa koskevan kvalifiointiperusteen, vaikka vahingon tuntuvuudessa otetaankin huomioon asianomistajan varallisuusolot.⁸² Kolmas

⁷⁴ Lappi-Seppälä ym. 2020, II Rikoslajit luku 24.

⁷⁵ Lappi-Seppälä ym. 2022, II Rikoslajit luku 24. Ks. myös Koivukari ym. 2022. Lähteen aineiston tuomiossa T-2017–11 vastaaja todettiin syylliseksi ihmiskaupan ja törkeän kiskonnin sijaan törkeään petokseen, sillä asianomistaja ei ollut kiskontasäännöksen edellyttämällä tavalla ahdingossa tai ymmärtämätön, eikä häntä saatettu pakkotyöhön.

⁷⁶ Tapani LM 2010, s. 299.

⁷⁷ Tapani LM 2010, s. 280.

⁷⁸ Luoto ym. LM 2024, s. 431.

⁷⁹ HE 64/2009 vp, s. 27.

⁸⁰ Luoto ym. LM 2024, s. 433.

⁸¹ Luoto ym. LM 2024, s. 432.

⁸² HE 66/1988 vp, s. 135, 140.

ankaroittamisperuste liittyy tekotavan erityiseen paheksuttavuuteen, jolloin hyväksikäyttö on poikkeuksellisen räikeää esimerkiksi toisen heikkouden tai turvattoman tilan hyödyntämisen vuoksi.⁸³ Suunnitelmallisuuden kvalifiointiperuste täyttyy työperäisessä hyväksikäytössä kohtalaisen helposti, sillä hyväksikäyttö on luonteeltaan usein systemaattista ja tietoista esimerkiksi uhrien kielitaidottomuudesta sekä siitä, että ulkomaalaiset työntekijät eivät ymmärrä Suomen työlainsäädäntöä.⁸⁴

Näin ollen lain esitöissä tiedostetaan rikosoikeudellinen mahdollisuus törkeän kiskonnan hyödyntämiseen työperäiseen hyväksikäyttöön puuttumisessa, josta osoituksena myös säännöksen asennoitumisesta kiskonnantapaiseen työsyryntään on avattu.⁸⁵ Ongelmana ei niinkään ole törkeän kiskonnan säännös, vaan se ettei säännöksen soveltuvuutta kyseessä olevan ilmiön tilanteissa, kuten vakavissa alipalkkaustilanteissa, tunnisteta.⁸⁶ Törkeän kiskonnan käyttöä ratkaisutoiminnassa avataan lisää seuraavassa luvussa.

⁸³ HE 66/1988 vp, s. 140.

⁸⁴ Luoto ym. LM 2024, s. 433.

⁸⁵ HE 103/2014 vp, s. 13; HE 151/2003 vp, s. 17.

⁸⁶ Luoto ym. 2023, s. 50, 52.

4 Rajanveto työperäisen ihmiskaupan ja sen lähirikosten välillä

4.1 Tunnistamisen merkitys uhrien ihmisoikeussuojan näkökulmasta

Lähirikosten sekoittuminen ihmiskauppaan on ihmiskaupan tunnistamiselle merkittävä haaste, sillä Suomessa ei ole laajaa ajankohtaista oikeudellista tietoa niin ihmiskaupan kuin ei myöskään sen lähirikosten soveltamisesta käytännössä.⁸⁷ Tunnistamisen ongelmat sekä käsitteiden sekoittuminen keskenään vaarantavat erityisesti uhrin asemaa ja avunsaantia, sillä uhrin näkökulmasta se, mihin rikosnimikkeeseen päädytään ei ole yhdentekevää. Euroopan unionin jäsenvaltiona ja Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevan yleissopimuksen sopijavaltiona Suomi on velvoitettu antamaan ihmiskaupan uhreille suojaa sekä avustusta, minkä vuoksi ihmiskaupan uhrin ovat muihin rikoksen uhreihin nähden erityisasemassa.⁸⁸ Uhrien auttamisesta on säännelty lisäksi EU:n ihmiskauppadirektiivissä ja Istanbulin yleissopimuksessa (SopS 52–53/2015).⁸⁹

Ihmiskaupan uhrin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista pyritään suojelemaan ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmällä, joka aloitti virallisen toimintansa Suomessa vuoden 2007 alussa.⁹⁰ Uhrien auttamisesta ja tunnistamisesta säädellään vastaanottolaissa, johon vuonna 2015 voimaan astuneilla muutoksilla pyrittiin saamaan ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamista ennustettavampaa ja läpinäkyvämpää.⁹¹ Vastaanottolain auttamisjärjestelmää säätelevän 4 luvun 33 §:n nojalla auttamisjärjestelmän tehtävänä on järjestää uhreille auttamistoimet, joita saman lain 38 a §:n mukaan ovat esimerkiksi neuvonta, ohjaus, turvallinen majoitus, vastaanottoraha tai toimeentulotuki, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä oikeusapu.

Vastaanottolain 35 §:n nojalla auttamisjärjestelmä tekee päätöksen henkilön ottamisesta auttamisjärjestelmään silloin, kun olosuhteet osoittavat henkilön olevan mahdollisesti ihmiskaupan uhri tai auttamistoimien tarpeessa. Vuosina 2014–2016 jopa yli kolmasosa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkuuksista päättyi rikosnimikkeeseen vaihtuessa

⁸⁷ Koivukari ym. 2022, s. 14.

⁸⁸ Koskenoja ym. 2018, s. 3.

⁸⁹ Koskenoja ym. 2018, s. 12. Suomi ratifioi Istanbulin sopimuksen vuonna 2015.

⁹⁰ Koskenoja ym. 2018, s. 19. Vastaanottolaki 3 §: Auttamisjärjestelmällä tarkoitetaan järjestelmää, jonka puitteissa ihmiskaupan uhrien auttaminen järjestetään.

⁹¹ HE 266/2014 vp, s. 1.

pakkotyöstä ihmiskaupan lähirikoksiin joko esitutkinnassa tai syyteharkinnassa.⁹² Toisaalta 1.1.2023 voimaan tulleet muutokset vastaanottolaissa ovat mahdollisesti parantaneet uhrien turvaa. Lain nykyisen 38 f §:n nojalla uhrin auttamisjärjestelmästä poistaminen perustuu siihen, ettei hän henkilökohtaisesta tilanteestaan tehdyn kokonaisarvioinnin perusteella tarvitse enää auttamistoimia. Aikaisemmin poistamisperusteet liittyivät vahvasti joko esitutkinnan, syyteharkinnan tai tuomioistuimen tekemään arviointiin ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön täyttymisestä ja näin ollen uhrin avuntarpeen olemassaolosta.⁹³ Muutoksella pyrittiinkin heikentämään ihmiskaupan uhrin auttamisen ja auttamisjärjestelmästä poistamisen liitännäisyyttä rikosprosessiin ja sen eri vaiheissa tehtäviin ratkaisuihin.⁹⁴

Ihmiskaupan uhrien erityisasema näkyy myös siten, että ihmiskaupan uhreilla on mahdollisuus saada tilapäinen oleskelulupa Suomessa. Vuonna 2006 ulkomaalaislakiin lisättiin erityiset oleskelulupaperusteet ihmiskaupan uhreille sekä määrättiin heille myönnettävästä harkinta-ajasta.⁹⁵ UlkL 52 a §:n nojalla tilapäinen oleskelulupa myönnetään, jos: 1) ihmiskaupan uhrin oleskelu Suomessa on perusteltua ihmiskaupan esitutkinnan tai tuomioistuinkäsittelyn vuoksi; 2) ihmiskaupan uhri on valmis tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa ihmiskaupasta epäiltyjen kiinni saamiseksi; sekä 3) ihmiskaupan uhrilla ei ole enää siteitä ihmiskaupasta epäilyihin. Oleskeluluvan saaminen siis on vahvasti sidoksissa rikosprosessin ihmiskauppanimikkeeseen, vaikka säännöksen 2 momentissa mainitaankin, että erityisen haavoittuvassa asemassa olevalle ihmiskaupan uhrille voidaan myöntää oleskelulupa jatkuvana ja riippumatta siitä, täytyvätkö 1 momentin 1 ja 2 kohdassa säädetyt edellytykset vai eivät.

Lakimuutoksen taustalla vaikutti Euroopan unionin neuvoston 29. päivänä huhtikuuta 2004 antama direktiivi (2004/81/EY) oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi. Muutoksen

⁹² Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2019, s. 48. Ks. myös Koskenoja ym. 2018, s. 82, 197–198: Auttamisjärjestelmästä poistaminen pohjautuu pitkälti rikosprosessiin. Uhri voidaan siis poistaa auttamisjärjestelmästä, kun ihmiskauppaa koskeva esitutkintaprosessi päättyy, syytetä ei nosteta ihmiskaupasta tai silloin kun tuomioistuin ei tuomitse rikosasian vastaajia ihmiskaupasta. Eräässä tapauksessa syyte nostettiin muulla kuin ihmiskaupparikoksella (kiskonnantapainen työsyryjäntä tai törkeä paritus) ja toisessa taas tehtiin syyttämättäjättämispäätös tai esitutkintaa ei avattu lainkaan, koska ihmiskaupateko oli tehty ulkomailla.

⁹³ HE 220/2022 vp, s. 70.

⁹⁴ HE 220/2022 vp, s. 27–28.

⁹⁵ Koskenoja ym. 2018, s. 1, 13. Harkinta-aika tarjoaa uhrille aikaa toipua ja vapautua ihmiskauppiaiden vaikutusvallasta ja/tai tehdä päätöksen mahdollisesta yhteistyöhön ryhtymisestä toimivaltaisten viranomaisten kanssa.

tavoitteena on torjua ihmiskaupparikoksia ja parantaa rikollisjärjestöjen paljastamiseen johtavaa yhteistyötä.⁹⁶ Uhrien kannalta olennaista on kuitenkin se, että kun tapaus tunnistetaan ihmiskaupaksi, heillä on paremmat mahdollisuudet saada tilapäinen oleskelulupa ja samalla ihmiskaupan uhrien irrottaminen rikollisjärjestöistä voi katkaista tehokkaasti kokonaisen ihmiskauppaketjun ja suojella uhreja uudelleen uhriutumasta.⁹⁷

Sillä epäilläänkö rikosta ihmiskauppana, on merkitystä myös uhrin saaman prosessuaalisen avun kannalta. Oikeusapulain 1 §:n nojalla oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa ja joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja. Näin ollen esimerkiksi kiskonnin ja sen törkeän tekemuodon sekä kiskonnantapaisen työsyrynnän uhrien saama osittainen tai kokonaan maksuton oikeusapu riippuu heidän taloudellisesta asemastaan.

Vastaanottolain 38 a §:ssä mainitaan oikeusavun ja oikeudellisen neuvonnan olevan niitä toimia, joilla ihmiskaupan uhria voidaan auttaa. Auttamisjärjestelmään pääsy edellyttää osaltaan Joutsenon vastaanottokeskuksen tapauskohtaista harkintaa uhrin tilanteesta. Lisäksi hallituksen esityksen nojalla oikeusavun antaminen määräytyisi kuitenkin joko oikeusapulain tai rikosoikeudenkäyntilain mukaisesti.⁹⁸ Oikeusapulain nojalla uhrin tuloilla ja varallisuudella on suurin merkitys avun saantiin. Rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun 1 a §:n mukaan asianomistaja voi saada maksuttoman oikeudenkäyntiavustajan tiettyjen edellytysten täytyessä. Oikeudenkäyntiavustaja voidaan määrätä esitutkintaan ja oikeudenkäyntiin seksuaalirikoksissa, läheisen tekemässä väkivaltarikoksessa sekä henkeen, terveyteen ja vapauteen kohdistuvissa, kuten ihmiskaupparikoksissa, silloin kun rikoksen vakavuuteen, henkilökohtaisiin olosuhteisiin tai muut seikat huomioon ottaen sitä on pideltävä perusteltuna.⁹⁹ Näin ollen erityisen haavoittuvassa asemassa oleville ihmiskaupan uhreille on taattu hyvät mahdollisuudet oikeudelliseen tukeen, vaikkei erityissäännöstä lainsäädännössä olekaan. Rikosprosessissa olevien ihmiskaupan uhrien ensisijainen vaihtoehto on rikosoikeudenkäyntilain mukainen oikeudenkäyntiavustaja, sillä tämä takaa uhrille

⁹⁶ HE 32/2006 vp, s. 5-6.

⁹⁷ HE 32/2006 vp, s. 6.

⁹⁸ HE 266/2014 vp, s. 39.

⁹⁹ Nuotio 2025, s. 73. KKO 2024:66: Korkein oikeus totesi, ettei kiskonnantapaisen työsyrynnän, työsyrynnän tai kiskonnin tapauksessa kuulusteltu asianomistaja ollut oikeutettu ROL 1:2a §:n nojalla saamaan maksutonta oikeudenkäyntiavustajaa, sillä nämä rikoslajit eivät olleet säännöksessä tarkoitettuja vapauteen kohdistuvia rikoksia.

mahdollisuuden kokeneeseen ja ammattitaitoiseen avustajaan rikosasiassa.¹⁰⁰

Selkeällä rajanvedolla on merkitystä myös rikosvastuun näkökulmasta.

Ihmiskauppatunnusmerkistön rangaistusasteikko on ankarampi kuin sen lähirikosten, sillä vankeusrangaistus ihmiskaupasta voi vaihdella neljästä kuukaudesta jopa kuuteen vuoteen ja jos kyseessä on törkeä ihmiskauppa, vankeusrangaistuksen vaihteluväli on kahdesta kymmeneen vuoteen. Kiskonnasta sen sijaan voidaan tuomita sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeuteen ja törkeän kiskonnin osalta vankeusrangaistuksen kesto määräytyy neljän kuukauden ja neljän vuoden väliltä.

RL 25:10 §:n ja 47:9 §:n nojalla ihmiskaupparikokseen sekä kiskonnantapaiseen työsyryntään voidaan liittää oikeushenkilön rikosvastuu, joka toteutuu yhteisösakkona tai LTKieltoL 3 §:n nojalla liiketoimintakieltona.¹⁰¹ Sen sijaan törkeään kiskontaan ei liity oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Tämän lisäksi eroavaisuuksia löytyy yritysoopin näkökulmasta, sillä jo pelkkä ihmiskaupan yritys on rangaistavaa toisin kuin sen lähirikosten kohdalla.

4.2 Tunnusmerkistöjen päällekkäisyydet

Työperäisessä hyväksikäytössä tyypillistä on uhrin alisteinen asema suhteessa työnantajaan, oli kyse sitten kiskonnantapaisesta työsyrynnästä, törkeästä kiskonnasta tai ihmiskaupasta. Kiskontarikossäännöksen päämääränä on ollut heikommassa asemassa olevan henkilön ja hänen varallisuutensa suojeleminen.¹⁰² Alisteinen asema näyttäytyy useimmiten psykologisena kontrollina, joka onkin huomioitu kaikkien rikosnimikkeiden tunnusmerkistöissä.¹⁰³ Onhan psykologinen painostus yleisesti käytetty keino uhrien kontrolloimiseen.¹⁰⁴ Työperäistä hyväksikäyttöä koskevat rikosnimikkeet liukuvat uhrin aseman ja käytettyjen keinojen mukaan kiskonnantapaisesta työsyrynnästä törkeään kiskontaan ja näistä vieläkin ihmiskauppaan.¹⁰⁵ Rajanvetoa ihmiskaupan ja sen lähirikosten välillä hämärtääkin

¹⁰⁰ Nuotio 2025, s. 73.

¹⁰¹ HE 103/2014 vp, s. 4, 48. Ks. myös Tapani 2020, s. 10, s. 51.

¹⁰² Tapani LM 2010, s. 283.

¹⁰³ Koivukari ym. 2022, s. 310: Lähtökohtaisesti ihmiskaupparikoksia yhdistävää se, että tekijä käyttää hyväkseen teon kohteen haavoittuvaa asemaa, johon uhri on joutunut jostain syystä. Tämä ei välttämättä aina pidä paikkaansa, koska kaikki tunnusmerkistöissä tarkoitetut keinot ja tekotavat eivät edellytä sitä, että teon kohde olisi mitenkään tekijään nähden alisteisessa asemassa, ja tunnusmerkistön täyttyminen ei vaadi teon tarkoituksen täyttymistä, vaan riittää, että tekijällä on ollut tarkoitus saattaa teon kohde säännöksen olosuhteisiin.

¹⁰⁴ Pereira – Vasconcelos 2008, s. 89.

¹⁰⁵ Koivukari ym. 2022, s. 213.

merkittävästi juuri tämä liukuma, joka aiheuttaa tunnusmerkistöjen osittaista päällekkäisyyttä.¹⁰⁶ Nämä päällekkäisyydet koskevat pitkälti psykologisen kontrollin keinoja, joiden tapauskohtaista vaikutusta hyväksikäytön vakavuuteen on muutoinkin haasteellista objektiivisesti arvioida. Lain esitöissä ei muutoinkaan oteta kantaa siihen kuinka vakavaa hyväksikäytön tulisi olla, jotta se ylittäisi ihmiskaupan tunnusmerkistön suhteessa sen lähirikoksiin.¹⁰⁷

Kiskonnan tunnusmerkistö sisältää osatekijän toisen henkilön taloudellisen tai henkisen riippuvuussuhteen hyväksikäyttämistä.¹⁰⁸ Säännöksen taloudellisella tai muulla ahdingolla tarkoitetaan sellaisia olosuhteita, jotka heikentävät tasapuolisen kaupankäynnin mahdollisuutta.¹⁰⁹ Kiskonnalle tyypillistä on sopimusvapauden väärinkäyttö, jolloin taloudellisessa tai muussa ahdingossa olevalta ihmiseltä estetään tämän toimintavapauden täysimääräinen käyttö.¹¹⁰ Myös pakkotyössä on pitkälti kyse uhrin sopimusvapauden väärinkäytöstä. ILO:n mukaan pakkotyön edellytyksenä on, että työntekijä ei ole tarjoutunut työhön vapaaehtoisesti. ILO:n ohjeistuksen nojalla tällainen työntekijän vapaaehtoinen tarjoutuminen työntekoon ei voi tapahtua, jos suostumus on saatu esimerkiksi johdattamalla häntä harhaan tai käyttämällä hyväksi uhrin haavoittuvaista asemaa.¹¹¹

Tunnusmerkistöjen päällekkäisyyttä esiintyy erityisesti ihmiskauppasäännöksessä tarkoitettujen keinojen kanssa.¹¹² Näistä keinoista turvattoman tilan ja riippuvaisen aseman toteutumisen määrittely ja arviointi on vaikeaa, sillä pakkotyössä kyse ei ole yleensä väkivallasta tai fyysisestä vapaudenriistosta vaan hienovaraisimmista ja vaikeammin havaittavissa olevista psyykkisistä kontrollin teoista.¹¹³ Törkeän kiskonnan ankaroittamisperusteet, joita ovat huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelemineen, huomattavan tai erityisen tuntevan vahingon aiheuttaminen ja suunnitelmallisuus, erityisen heikkouden tai muun turvattoman tilan häikäilemätön hyväksikäyttäminen, ovat osittain päällekkäisiä ihmiskauppasäännöksen keinojen kanssa.

¹⁰⁶ HE 103/2014 vp, s. 35.

¹⁰⁷ HE 103/2014 vp, s. 34; K 17/2010 vp, s. 141.

¹⁰⁸ Tapani LM 2010, s. 282.

¹⁰⁹ Tapani LM 2010, s. 284.

¹¹⁰ Tapani LM 2010, s. 286.

¹¹¹ International Labour Organization 2005, s. 22–23.

¹¹² Koivukari ym. 2022, s. 213

¹¹³ Kimpimäki LM 2021, s. 794; Jokinen – Ollus – Viuhko 2011, s. 183.

Kiskonnan taloudellisella tai muulla ahdingolla tarkoitetaan esimerkiksi sitä, ettei uhrilla ole mahdollisuutta toimeentuloon ilman vaadittua työtä tai että uhrin asunnottomuutta hyödynnetään.¹¹⁴ Tähän vertautuu ihmiskauppasäännöksen turvaton tila, joka voi lain esitöiden mukaan johtua itse uhrin vaikeasta taloudellisen tilanteesta, asunnottomuudesta, vakavasta sairaudesta, päihteiden käytöstä, nuoresta iästä tai pakolaisuudesta.¹¹⁵ Näin ollen tasapuolisen kaupankäynnin mahdollisuutta ei ole tässääkään.

Riippuvaisen aseman käsite esiintyy sekä ihmiskaupan että kiskonnan säännöksissä, ja oikeuskirjallisuudessa kehoitetaan kiskonnan osalta nojaamaan käsitteen tulkinnassa ihmiskauppasäännöksen esitöihin, toki huomioiden rikossäännösten omintakeinen tulkintakonteksti.¹¹⁶ Kiskonnan riippuvainen asema kattaa täten samat riippuvuuden syyt kuin ihmiskaupparikoksissa.¹¹⁷ Hallituksen esityksen mukaan riippuvainen asema voi johtua työ-, perhe-, sukulaisuus-, vuokra- tai velkasuhteesta taikka jossain laitoksessa oleskelusta. Riippuvuus voi syntyä myös silloin, kun uhri uhataan paljastaa viranomaiselle laittomasta oleskelusta tai häneltä takavarikoidaan passi tai vastaava muu tärkeä asiakirja.¹¹⁸ Lisäksi kiskonnan tarkoittama riippuvainen asema voi muodostua normatiivisen työsopimuksen perusteella työnantajan ja työntekijän välille. Työntekijän ei kuitenkaan tarvitse olla riippuvuussuhteessa työnantajaan, vaan hyväksikäyttöön riittää se, että työnantaja käyttää tietämäänsä riippuvuussuhdetta hyväkseen.¹¹⁹ Säännösten sisältämät samat ilmaisut ilmentävät ongelman ytimen pakkotyön ja sen lähirikosten tunnusmerkistöjen päällekkäisyydestä sekä rajanvedon vaikeudesta.

4.3 Soveltaminen oikeuskäytännössä

Ihmiskaupan määritelmä on monimutkainen, ja se aiheuttaa soveltamisongelmia useissa valtioissa. Ihmiskauppa ymmärretään kansallisestikin melko kapeasti, minkä vuoksi ihmiskaupan piirteitä omaavaa rikollisuutta tutkitaan, syytetään ja tuomitaan ihmiskaupan lähirikoksina.¹²⁰ Kimpimäki esittää vuonna 2021 julkaistussa artikkelissaan, että ihmiskauppatuomiot ovat yksittäistapauksia, ja siitä osoituksen on, että hovioikeuden aineiston nojalla tuomio työperäisestä ihmiskaupasta on annettu 1.1.2014 jälkeen vain

¹¹⁴ HE 103/2014 vp, s. 13.

¹¹⁵ HE 34/2004 vp, s. 93; Jokinen – Ollus – Viuhko 2011, s. 45.

¹¹⁶ Tapani LM 2010, s. 289.

¹¹⁷ Jokinen – Ollus – Viuhko 2011, s. 46.

¹¹⁸ HE 34/2004 vp, s. 93.

¹¹⁹ Melander 2021, 33. RL 47: Työrikkokset.

¹²⁰ K 17/2010 vp, s. 10.

kuudessa hovioikeuden tapauksessa.¹²¹ Rikossäännöksen vähäinen soveltaminen ei kuitenkaan aina kerro siitä, että tunnusmerkistön toiminta olisi yhteiskunnassa vähäistä vaan pikemminkin tulkinnanvaikeuksista.¹²² Kyseiset tulkinnanvaikeudet vaikuttavat lisäksi käsityksiimme ongelman laaja-alaisuudesta.

Ihmiskaupan ja sen lähirikosten rajanvedon ongelmat ja sitä kautta ihmiskaupan tunnistamisen haasteet selittävät osaltaan tuomioiden vähäistä määrää. Työperäisen hyväksikäytön tilanteissa sekä syyttäjää, että asianomistajat ovat vaatineet rangaistuksia eri rikosnimikkeiden nojalla hyvin vaihtelevasti.¹²³ Samantyyppiset teot voivat tulla tutkituiksi, syytetyiksi ja tuomituiksi eri rikosnimikkeillä, ja usein kyseessä ovat aste-erot.¹²⁴ Käytännössä kiskonnantapaista työsyryntää voi olla helpompi arvioida kuin ihmiskauppaa, minkä vuoksi tämä säännös valitaankin esitutkinnassa.¹²⁵ Myös Roth on kuvannut artikkelissaan tapauksia, joissa ihmiskaupan piirteitä sisältäneet teot käsiteltiin työsyryntänä tai kiskonnantapaisena työsyryntänä tai joissa ihmiskauppasyytteet hylättiin lopulta tuomioistuimissa.¹²⁶ Useissa ulkomaisen hyväksikäytön tapauksissa vastaajaa on siis syytetty kiskonnantapaisesta työsyrynnästä, jolloin syytesidonnaisuus estää tilanteen arvioinnin ihmiskaupan tai törkeän kiskonnan kautta, sillä teonkuvaus tuskin täyttäisi näiden vakavampien rikosten tunnusmerkistöjen kaikkia osa-alueita.¹²⁷

Kiskonnantapaisen työsyrynnän rikossäännöksen soveltamisessa ihmiskauppaan liittyvissä tapauksissa on negatiivinen vaikutuksensa. Esimerkkinä tästä on Päijät-Hämeen käräjäoikeuden 19.5.2021 antama tuomio (R 20/1163). Tapauksessa vastaajaa ei tuomittu käräjäoikeudessa lainkaan, sillä ihmiskauppatunnusmerkistö ei täytynyt kokonaisuudessaan, eikä tapauksessa ollut viitteitä syrjinnästä, jotka olisi tarvittu toissijaisen syytteen menestymiseen kiskonnantapaisesta työsyrynnästä. Vaikka syrjintäperuste olisikin tapauksessa olemassa, on kiskonnantapaisesta työsyrynnästä annetut rangaistukset hyvin vähäisiä uhrin kokemaan vahinkoon verrattuna. Kiskonnantapaisesta työsyrynnästä on yleisimmin tuomittu pieni sakkorangaistus, jonka keskimääräinen suuruus vuoden 2011 käräjäoikeuksien

¹²¹ Kimpimäki LM 2021, s. 795.

¹²² Tapani LM 2010, s. 281.

¹²³ Koivukari ym. 2022, s. 214.

¹²⁴ Kimpimäki LM 2021, s. 797.

¹²⁵ Sams – Sorjanen 2014, s. 8, 52.

¹²⁶ Roth 2011, s. 278–287.

¹²⁷ Kimpimäki LM 2021, s. 803.

ja hovioikeuksien tuomioissa on ollut 220 euroa.¹²⁸

Törkeän kiskonnan käyttö vaihtoehtoisena syytteenä ei kuitenkaan ole tuomioistuimille täysin tuntematon. Koivukari havainnollistaa vuonna 2022 julkaistussa tutkimuksessaan, että kolmessa aineistoon kuuluvassa käräjäoikeuden tuomiossa vuosilta 2013, 2015 ja 2016 on annettu tuomiot ihmiskaupalle vaihtoehtoisena syytteenä olleesta törkeästä kiskonnasta.¹²⁹ Kiskontasäännöksen vähäinen soveltamiskäytäntö kuitenkin vaikeuttaa pakkotyön ja törkeän kiskonnan välistä rajanvetoa. Tämä johtuu pitkälti siitä, ettei niitä tapauksia, joihin säännöstä voisi käyttää, tunnisteta.¹³⁰ Ulkomaisen työvoiman hyväksikäyttö on esimerkkinä ilmiöstä, johon kiskonta voisi soveltua paremmin jo omaksutun kiskonnantapaisen työsyryjinnän erilliskriminalisoinnin sijasta, jos edellytykset ihmiskaupasta eivät täyty.

Kiskonnantapaisen työsyryjinnän moitittavimpia muotoja voidaan arvioida toissijaisuuslausekkeen nojalla törkeänä kiskontana, jolloin mahdollisuus ihmiskaupan olemassaolosta korostuu.¹³¹ Tästäkin rajanvedosta on kuitenkin vaikea tehdä johtopäätöksiä vähäisen oikeuskäytännön vuoksi.¹³² Esimerkiksi THO 2013:8 (R 12/1529) ihmiskaupan arviointia koskevassa tapauksessa vaihtoehtoiset syytteet nostettiin vain kiskonnantapaisesta työsyryjinnästä, vaikka osa niistä syytekohdista, jotka eivät toteuttaneet ihmiskaupan tunnusmerkistöä, saattoivat hyvinkin täyttää törkeän kiskonnan.¹³³

Vaatimukset pakkotyön tunnusmerkistön täyttymisestä ovat oikeuskäytännön nojalla korkealla. Se on tuomioistuimissa edellyttänyt palkan maksamisen ja työnteon olosuhteiden puutteiden ohella vapaa-ajan ja muun elämän rajoitteita sekä erityisen huonoja asumisolosuhteita.¹³⁴ Täten pakkotyön täytyminen on edellyttänyt ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin joutumista.¹³⁵ Hallituksen esityksessä kuitenkin painotetaan, että pakkotyön määritelmän täytyminen ei edellytä tällaisten olosuhteiden täyttymistä samanaikaisesti.¹³⁶ Kytkeä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin on ymmärrettävää, sillä ihmiskauppasäännöksen täyttymistä tulee aina arvioida kokonaistilanteen perusteella.

¹²⁸ Jokinen – Ollus 2014, s. 135.

¹²⁹ Koivukari ym. 2022, s. 215.

¹³⁰ Lappi-Seppälä ym. 2022, II Rikoslajit luku 24.

¹³¹ Lappi-Seppälä ym. 2022, II Rikoslajit luku 33.

¹³² Kimpimäki LM 2021, s. 802.

¹³³ THO 2013:8 (R 12/1529).

¹³⁴ Koivukari ym. 2022, s. 311.

¹³⁵ Jokinen – Ollus – Pekkarinen 2022, s. 41.

¹³⁶ HE 103/2014 vp, s. 37.

4.4 Kiskonta työelämässä vastauksena rajanvedon haasteisiin

Rajanvedon ongelmat ja välimaaston kriminalisointi ovat kiinnostaneet myös lainsäätäjää. Yhteiskunnallisessa pohdinnassa erilliskriminalisointia on pidetty mahdollisena niille työperäisen hyväksikäytön muodoille, jotka eivät täysin vastaa pakkotyön määritelmää, mutta ovat kuitenkin vakavampia kuin kiskonnantapainen työsyryntä. Osana työperäisen hyväksikäytön keskustelua EK on esittänyt vuonna 2020 kahta uutta lakipykälää, joiden tarkoituksena on ollut työelämässä tapahtuvan kiskonnannan kriminalisointi.¹³⁷ EK:n mukaan kiskonnasta työelämässä tuomittaisiin se, joka käyttämällä hyväksi työntekijän taloudellista tai muuta ahdinkoa, riippuvaista asemaa, ymmärtämättömyyttä, ajattelemattomuutta tai tietämättömyyttä työsopimuksen tehdessä tai työsuhteen aikana hankkii itselleen tai toiselle taloudellista etua, joka on oikeudeton tai selvästi epäsuhteessa työstä annettavaan vastikkeeseen. Myös Petteri Orpon hallitusohjelmaan on kirjattu nykyisen kiskonnantapaisen työsyryntän pykälän korvaaminen kiskonnalla työelämässä ja törkeällä kiskonnalla työelämässä.¹³⁸

Hallitusohjelmaan kirjattujen kriminalisointien tarpeellisuutta tarkastellaan ja arvioidaan laajasti alipalkkaukseen perustuvan työperäisen hyväksikäytön näkökulmasta Lauri Luodon ym. vuoden 2024 artikkelissa. Kiskontatuomioiden vähäisyys alipalkkauksen muodossa tapahtuvasta työperäisestä hyväksikäytöstä johtuu pääosin säännösten soveltumisen tunnistamisen ongelmista kuin niiden soveltumattomuudesta.¹³⁹ Täten ehdotettujen kiskonnannan erityiskriminalisointien tarve asetetaan artikkelissa kyseenalaiseksi, elleivät säännökset sisältäisi ankarampaa rangaistusasteikkoa tai muuten uudenlaista tunnusmerkistöä.¹⁴⁰ Muutoin niiden merkitys jäisi Luodon mukaan symbolisiksi.¹⁴¹ Kriminalisointien tuomaa ankarampaa rangaistamista on kyseenalaistettava, sillä EK:n esityksen mukaan uusien rikossäännösten rangaistusasteikot vastaisivat täysin kiskonnantapaisen työsyryntän ja törkeän kiskonnannan rangaistusasteikkoja.¹⁴² Voidaan siis olettaa, ettei säännökset toisi tosiasiallista muutosta työvoiman hyväksikäytön rankaisemisen käytäntöön.¹⁴³

¹³⁷ Elinkeinoelämän keskusliitto 2020.

¹³⁸ Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58, s. 204.

¹³⁹ Luoto ym. LM 2024, s. 434.

¹⁴⁰ Luoto ym. LM 2024, s. 434.

¹⁴¹ Luoto ym. LM 2024, s. 435.

¹⁴² Elinkeinoelämän keskusliitto 2020.

¹⁴³ Ks. myös Kimpimäki LM 2021, s. 800.

Työperäiseen hyväksikäyttöön on pyritty vastaamaan Pohjoismaista Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa erityiskriminalisoinneilla.¹⁴⁴ Vuonna 2018 Ruotsissa säädettiin rikoskaaren ihmiskauppasäännöksen (*människohandel*) ohelle rikos ihmishyväksikäytöstä (*människoexploatering*).¹⁴⁵ Erityiskriminalisoinnin tavoitteena oli paremman rikosoikeudellisen suojan antaminen työperäisen hyväksikäytön uhreille, sillä säännös kattaa sekä hyväksikäytön, jolla ei ole yhteyttä ihmiskauppatoimintaan, että ne tilanteet, jossa ihmiskaupan edellytykset eivät täyty.¹⁴⁶ Erityiskriminalisoinnin vaikutus ei kuitenkaan ole ollut merkittävä, koska työnantajien saattaminen vastuuseen ihmishyväksikäytöstä on ollut vaikeaa.¹⁴⁷ Tämä on johtunut siitä, että syytteen nostaminen ja sopimattomien keinojen käytön todistaminen ovat käytännössä edellyttäneet uhrin osallistumista esitutkintaan.¹⁴⁸ Ruotsissa ollaankin jo ehdotettu uuden rikossäännöksen luomista, mutta hallituksen esitys sisältää huolen siitä, että ehdotettu säädös saisi etusijan monimutkaisen ja resursseja vaativan ihmiskaupan tutkintaan nähden. Näin ollen uuden rikosmääräyksen tulisi olla toissijainen suhteessa ihmiskauppaan ja ihmisen hyväksikäyttöön.¹⁴⁹

Uudet kriminalisoinnit eivät aina selvennä oikeustilaa, vaan vaativat uusia toimenpiteitä ja täsmennyksiä säännöksiin, kuten Ruotsinkin tapauksessa. Luodon mukaan uudet kiskontakriminalisoinnit eivät ole paras keino ulkomaisen työvoiman rikosoikeudellisen suojan parantamiseen, vaan uuden kriminalisoinnin tulisi soveltua erilaisiin kuin kiskonnin tapauksiin ja täyttyä kiskontarikoksia helpommin.¹⁵⁰ Luodon esitys on perusteltu, ja myös oman näkemykseni mukaan Ruotsissa käyttöön otetun kriminalisoinnin säätäminen Suomessa olisi tarpeetonta, sillä rakentuuhan Ruotsin erilliskriminalisointi jälleen kiskonta- ja ihmiskaupparikosten pohjalle.¹⁵¹ Lisäksi Jokisen, Olluksen ja Viuhkon mukaan pakkotyön hyödynnettävyyttä tulisi laajentaa, mutta varsinkin rikoslaki antaa riittävät ainekset työperäisen ihmiskaupan juridiseen käsittelyyn. Näin ollen voidaan todeta, ettei uusi rikossäännös kiskonnasta työelämässä todennäköisesti vastaisi tarkoitustaan oikeustilan selvittäjänä, vaan pahimmillaan johdattaisi lainsoveltajan arvioimaan ihmiskaupan tilanteita lievempien rikosnimikkeiden kautta.

¹⁴⁴ Luoto ym. LM 2024, s. 418.

¹⁴⁵ Prop. 2017/18:123, s. 1; SOU 2021:88, s. 62; SOU 2022:36 s. 68-69.

¹⁴⁶ Prop. 2017/18:123, s. 1, 292.

¹⁴⁷ SOU 2023:8, s. 292. Ks. myös SOU 2021:88.

¹⁴⁸ SOU 2021:88, s. 253.

¹⁴⁹ SOU 2023:8, s. 293.

¹⁵⁰ Luoto ym. LM, s. 435.

¹⁵¹ Luoto ym. LM s. 422.

5 Johtopäätökset

Pakkotyön ja sen lähirikosten välinen rajanveto ei missään nimessä ole täysin selvä. Ihmiskaupan ilmiöt saatetaankin tunnistaa rikoksiksi, mutta teko itsessään sekoitetaan ihmiskaupan lähirikoksiin. Rajanvedon vaikeudet heikentävät ihmiskaupan tunnistamisen todennäköisyyttä samalla kun uhrien suojelemisesta tulee haastavampaa. Uhrien oikeusturvan kannalta ei ole yhdentekevää, millaisilla rikosnimikkeillä rikosasiaa lähdetään tarkastelemaan. Tämä kuvaakin hämärän rajamaaston suurimman ongelman perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Pakkotyön käsite on keskeisessä asemassa, kun tulkittavaksi tulevat rikossäännösten keskinäissuhteet. Koska pakkotyön määritelmä ja merkitys eivät ole yksiselitteisiä, rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen toteuttaminen muodostuu ongelmalliseksi. Näin ollen pakkotyön käsitteen täsmällisempää kansallista määrittelyä jopa säännöstasoisesti tulisi harkita osana rajanvedon ongelmien ratkomista, vaikkakin kansainvälisen oikeuden ulottuvuudet tarjoavat apua käsitteen tulkinnassa. On myös ymmärrettävä, ettei pakkotyö ilmene stereotyyppisenä ääri-ilmiönä, jossa hyväksikäytön uhrin pakotetaan työntekoon väkivalloin tai siten, että heidän liikkumisvapautensa olisi täysin rajoitettu, vaan pakkotyö voi olla yhteiskunnassamme hyvinkin huomaamaton.

Hyväksikäyttöä arvioitaessa syyte saatetaan nostaa kiskonnantapaisesta työsyrynnästä ihmiskaupan tai törkeän kiskonnan sijaan. Soveltamiskäytännön epäyhtenäisyyden taustalla vaikuttaa se, ettei hienovaraisia ja monitahoisia psyykkisen vaikuttamisen keinoja osata huomioida tai havaita. Psykologisen kontrollin keinot ovat usein kuitenkin yleisempiä ja jopa haitallisempia kuin todelliset fyysisen kontrollin keinot. Kun vielä rikosnimikkeiden tunnusmerkit risteävät juuri psykologisen kontrollin keinojen osalta, on lainsoveltajan tehtävästä käyttää tapaukseen oikeanlaista rikossäännöstä tullut äärimmäisen vaikea. Sovellettavaksi voivat tulla ihmiskauppa tai sen lähirikos, ja valinta säännöksestä määräytyy lopulta melko sattumanvaraisesti.

On kuitenkin huomioitava, ettei Suomi voi täysin itsenäisesti päättää ihmiskauppaan liittyvistä ratkaisuista. Suomen vuonna 2010 ratifioima Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupanvastaisesta toiminnasta sitoo Suomen yhä voimakkaammin kansainväliseen yhteisöön. Kyseinen yleissopimus kuin myös EU:n ihmiskauppadirektiivi asettavat rikosoikeudellisten velvoitteiden lisäksi ihmiskaupan uhrin suojelun ja oikeudet keskiöön

sekä korostaa uhrien tunnistamista ja auttamista. Esimerkiksi viranomaisten tunnusmerkistöjen valintaan liittyvä epävarmuus heikentää ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumista. Koska kansainväliset sopimukset velvoittavat Suomea, riittämättömät toimet uhrien tunnistamisen ongelmien poistamiseksi voidaan katsoa sopimusvelvoitteiden loukkaukseksi. Puhtaan rikosoikeudellisen näkökulman sijaan onkin huomioitava uhrien ihmisoikeudet ja niiden suojeleminen, sillä ilman uhrien kertomisen takaamista viranomaiset eivät saa tietää ihmiskaupparikoksista, ihmiskauppa säilyttää piilorikollisen luonteensa ja näin ollen ihmiskaupan tunnistamisesta tulee lähes mahdotonta.

Törkeän kiskonnin käyttöä tulisi korostaa rajanvedon selkeyttämisessä. Tällä hetkellä ihmiskaupan piirteitä omaavat tapaukset voivat tulla arvioitavaksi törkeänä kiskontana lähinnä silloin, kun kyseessä on kiskonnantapaisten työsyrynnän moitittavampi tekemuoto. Todellisuudessa törkeän kiskonnin hyödyntäminen ihmiskauppatapausten vaihtoehtoisena syytteenä voisi tuoda varmuutta syytteiden menestymiseen niissä tilanteissa, joissa ihmiskaupan tunnusmerkistö ei täyty kaikin puolin. Tällöin kiskonnantapaisten työsyrynnästä poiketen, syytteiden läpimeneminen ei ainakaan jäisi kiinni työsuhdetta tai syryntäperustetta osoittavan näytön puuttumisesta. Samalla tuomioiden rangaistukset olisivat lähempänä ihmiskaupan rangaistusasteikkoa.

Ihmiskaupan tunnistamista ja rajanvetoa voidaan kuitenkin kehittää. Näkemykseni mukaan nykyinen lainsäädäntökehikko on riittävä, vaikka osittain sitä hyödynnetäänkin puutteellisesti. Uusissa välimallin kriminalisoinneissa, kuten kiskonnasta työelämässä, ongelmaksi muodostuu uhrien oikeusturvan ja erityisaseman turvaaminen. Uudet kriminalisoinnit saattavat myös pahimmillaan sekoittaa lainsoveltajaa rajamaaston tulkinnoissa ja johdatella vaan kauemmas muutoinkin haastavasta ihmiskauppasäännöksestä.

Keskeistä on edistää ihmiskaupan tunnistamista käytännön tasolla. Pakkotyön ja sen lähirikosten välisessä rajanvedossa avainasemassa on systemaattinen lainsäädännöllinen koulutus rikoslainkäyttöön osallistuville eri rikosprosessin toimijoille kuten viranomaisille. Myös tuomarikoulutuksessa tulee kiinnittää huomiota ihmiskaupan tunnusmerkistöjen rakenteeseen ja perusteluiden laatimiseen. Koulutuksella tähdättäisiin siihen, että ihmiskaupan olemassaolo tunnistettaisiin jo varhain syytteiden laadinnassa. Pakkotyötarkoituksessa harjoitetun ihmiskaupan ja sen lähirikosten välinen rajanveto ei kuitenkaan selkene itsestään, vaan se vaatii koulutusresurssien ohella tutkimusta, kykyä tarkastella nykytilannetta realistisesti ja aktiivista halua ihmiskaupan tunnistamisen parantamiseen.